

TADEUSZ LEWASZKIEWICZ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0003-0676-9841

Prof. dr hab. Bogdan Walczak
(17.02.1942–1.02.2022)

Prof. Bogdan Walczak urodził się 17.02.1942 r. w Miłosławiu pod Wrześnią, zmarł zaś w Poznaniu 1.02.2022 r. Pożegnaliśmy Profesora na poznańskim cmentarzu Miłostowskim.

B. Walczak w 1960 r. zdał maturę w Liceum Ogólnokształcącym im. Henryka Sienkiewicza we Wrześni i w tym samym roku

rozpoczął studia polonistyczne na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, które ukończył w 1965 r. W klasie maturalnej zastanawiał się nad wyborem kierunku studiów. Brał pod uwagę filologię klasyczną, filologię romańską i polską oraz matematykę, ale ostatecznie wybrał polonistykę. Tak szerokie zainteresowania (zwłaszcza matematyczne) świadczą o Jego nieprzeciętnych możliwościach intelektualnych.

Pod kierunkiem prof. Władysława Kuraszkiewicza napisał pracę magisterską *Wybrane zagadnienia języka ksiąg sądowych inowrocławskich z XVI i XVII w.* Po ukończeniu studiów został asystentem stażystą, a następnie asystentem i starszym asystentem w Katedrze Języka Polskiego UAM. W la-

tach 1968–1971 pełnił funkcję uniwersyteckiego lektora języka polskiego w Lyonie we Francji. W 1974 r. obronił pracę doktorską *Francuskie zapożyczenia leksykalne w języku polskim*, której promotorem był prof. W. Kuraszkiewicz. Habilitował się w 1991 r. na podstawie monografii *Słownik wileński na tle dziejów polskiej leksykografii* (Poznań 1991). W 1999 r. został profesorem nauk humanistycznych. Był również pracownikiem Łużyckiej Wyższej Szkoły Humanistycznej w Żarach oraz Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim.

B. Walczak w latach 1993–1999 pełnił funkcję dziekana Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej, a w latach 1999–2005 – prorektora UAM. Był członkiem Komitetu Językoznawstwa PAN, członkiem Rady Naukowej Instytutu Języka Polskiego PAN, wiceprezesem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni Naukowych i Tytułu Naukowego, członkiem Komitetu Redakcyjnego *Słownika języka polskiego XVII i I. połowy XVIII wieku*, był przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego rocznika „Slavia Occidentalis” oraz członkiem komitetów redakcyjnych kilku innych czasopism. Profesor został odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Był promotorem około 200 prac magisterskich, 8 obronionych prac doktorskich, autorem prawie 100 recenzji doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich, kilku wniosków o doktoraty honoris causa i wielu innych opinii naukowych.

Opublikował 7 książek autorskich i współautorskich: *Między snobizmem i modą a potrzebami języka, czyli o wyrazach obcego pochodzenia w polszczyźnie* (Poznań 1987); *Słownik wileński na tle dziejów polskiej leksykografii* (Poznań 1991); *Na końcu języka. Poradnik leksykalno-gramatyczny* (Warszawa–Poznań 1992 – wspólnie ze S. Bąbą); *Zarys dziejów języka polskiego* (1995 i 1999); *Słownik gwary miejskiej Poznania* (Poznań 1997 i 1999 – współautor i współredaktor); *Język i styl w kręgu zainteresowań Edmunda Bojanowskiego* (Poznań–Zielona Góra–Grabonóg 2001 – wspólnie z K. Maćkowiakiem); *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, pod redakcją H. Zgólkowej (Poznań – współautorstwo 14 tomów wydanych w latach 1994–1998). Oprócz tego był redaktorem naukowym 9 książek.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że Profesor był autorem prawie 1100 artykułów naukowych, popularnonaukowych, publicystycznych, okolicznościowych, wstępów, recenzji i sprawozdań. Wśród tych licznych

tekstów przynajmniej 700 pozycji bibliograficznych to artykuły naukowe. Cały dorobek publikacyjny świadczy niewątpliwie o ogromnej wiedzy językoznawczej. Profesor zajmował się szeroko rozumianą historią języka, tj. m.in. pochodzeniem polskiego języka literackiego, stylistyką, językiem pisarzy, polsko-innojęzycznymi kontaktami językowymi, leksykologią i leksykografią, onomastyką historyczną, jak również kulturą i poprawnością współczesnego języka polskiego, glottodydaktyką, wybranymi zagadnieniami językoznawstwa słowiańskiego, teoretycznego i ogólnego. Zainteresowania te częściowo odzwierciedlają wymienione książki. Ale w pełni naukowo B. Walczak realizował się w licznych artykułach¹. Debiutował jako student tekstem *Z problematyki słowotwórczej materiału toponomastycznego* (1964). Wielokrotnie pisał o genezie polskiego języka literackiego, np.: *Przyczyna i skutek w kwantytatywnej interpretacji procesów językowych* (1988); *Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle nowej metody* (1990); *Czy tzw. dialekt kulturalny poprzedzał powstanie polskiego języka literackiego?* (1992); *Komu zawdzięczamy polski język literacki?* (1993); *Mikołaj Rej twórcą polskiego języka literackiego?* (2007). Kilkadziesiąt artykułów dotyczy językowych kontaktów polsko-innojęzycznych, np.: *Wpływ języka francuskiego na system gramatyczny polszczyzny* (1976); *Galicyzmy leksykalne w komedii i dramie epoki stanisławowskiej* (1978 – wspólnie z E. Kurkiewicz-Rzepakową); *O rozwoju znaczeniowym zapożyczeń* (1980); *Galicyzmy we współczesnej polszczyźnie (Uwagi – między innymi – socjolingwistyczne)* (1982); *Z zagadnień etymologizacji zapożyczeń romańskich w języku polskim* (1982); *The earliest borrowings from English into Polish* (1983); *Chronologie des influences françaises sur le polonais* (1988); *Kontakty polszczyzny z językami niesłowiańskimi* (1993); *Wpływy obce w powojennej polszczyźnie* (1994). Niektóre artykuły przyczyniły się do rozwoju metodologii badań nad zapożyczeniami leksykalnymi, np.: *Zapożyczenia na płaszczyźnie „langue” i „parole”* (1983); *Metoda świadectw bezpośrednich w badaniach etymologicznych nad zapożyczeniami* (1986); *Borrowings and the evolution of phonological systems* (1987); *Słownictwo obcego pochodzenia na warsztacie*

¹ Bibliografia publikacji B. Walczaka do roku 2013 włącznie znajduje się w pierwszym tomie pracy zbiorowej *Cum reverentia, gratia, amicitia... Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogdanowi Walczakowi*, pod redakcją Jolanty Migdał i Agnieszki Piotrowskiej-Wojaczyk, t. I–III, Poznań 2013, s. 25–70.

badacza: *problem granic („głębokości”) opisu genetycznego* (1997); *Zapóżyczenia leksykalne: teoria i metodologia badań* (1999).

Ważne są w polonistycznych badaniach językoznawczych prace B. Walczaka o dawnym słownictwie, zagadnieniach gramatycznych i języku pisarzy, np.: *Kilka uwag o języku Piotra Tomickiego* (1980); *Sienkiewicz w dziejach języka polskiego* (1988); *O języku „Krzyżaków” Henryka Sienkiewicza* (1990); *Jak dopełnić znany nam zasób leksykalny staropolszczyzny* (1994 – wspólnie z W. R. Rzepką).

Stylistyce i socjolingwistyce historycznej B. Walczak poświęcił m.in. następujące teksty: *Jeszcze o stylu Kazań gnieźnieńskich* (1998); *Siedemnastowieczny styl niski na przykładzie „Liber chamorum” Waleriana Nekandy Trepki, cz. 1-2* (1992 – wspólnie z R. W. Rzepką); *Socjolekt szlachecki XVII wieku. Próba ogólnej charakterystyki* (1992 – wspólnie z W. R. Rzepką). Wielokrotnie przedmiotem rozważań Profesora była historia i metodologia leksykografii polskiej. Oprócz wzmiankowanej już rozprawy habilitacyjnej o *Słowniku wileńskim* napisał m.in.: *Prowincjonalizmy śląskie w Słowniku wileńskim* (1987); *Kwalifikatory w słownikach języka polskiego* (1988); *Słownik Murmeliusza na tle leksykografii polskiej XVI wieku* (2001).

Polszczyzną regionalną (szczególnie wielkopolską) Profesor zajmował się zarówno w aspekcie diachronicznym, jak i synchronicznym. Dawnych dziejów języka polskiego w Wielkopolsce dotyczą m.in. artykuły: *Właściwości językowe wielkopolskiego rękopisu Jerzego Argiglobyna (Poznańczyka) z połowy XVI wieku* (1990 – wspólnie z R. W. Rzepką); *Kroniki benedyktynek poznańskich – zabytek polszczyzny wielkopolskiej XVII i XVIII wieku* (2001). O współczesnej gwarze poznańskiej Autor pisał m.in. w artykule *Archaiczna warstwa poznańskich regionalizmów leksykalnych* (1989 – wspólnie z M. Witaszek-Samborską).

W badaniach onomastycznych B. Walczak nawiązywał zarówno do dawnej, jak i do współczesnej polszczyzny. Świadczą o tym m.in. następujące artykuły: *Czynniki pozajęzykowe w zakresie przejmowania obcych nazw własnych do współczesnego języka polskiego* (1984); *Niemieckie nazwy geograficzne w najstarszej polskiej gazecie* (1990); *British proper names in the oldest Polish newspaper* (1990).

Oprócz wybitnych osiągnięć w badaniach historycznojęzykowych B. Walczak ma także istotne zasługi w rozwoju teorii kultury i poprawności języ-

ka polskiego. Jest autorem m.in. następujących ważnych publikacji: *O kryteriach poprawności językowej – polemicznie* (1986); *Przegląd kryteriów poprawności językowej* (1995); *Istota normy językowej (Norma jako skutek prestiżu)* (2003); *Ewolucja języka a kodyfikacja normy* (2011).

Jako były lektor języka polskiego w Lyonie B. Walczak wypowiadał się w sprawach glottodydaktycznych, m.in. w artykułach: *Zadania lektorów języka polskiego w ośrodkach zagranicznych a metodyka nauczania języka polskiego jako obcego* (1980); *Trudności ucznia i nauczyciela w procesie uczenia się i nauczania języka polskiego* (1987). Na uwagę zasługuje też kilka publikacji o randze polszczyzny w Europie i na świecie, np.: *Szanse polszczyzny w jednoczącej się Europie u progu XXI wieku* (2006); *Język polski wśród języków świata u progu trzeciego tysiąclecia* (2006).

Publikacje naukowe Profesora cechuje solidna podstawa materiałowa, sprawny funkcjonalnie język wywodów naukowych oraz (gdzie jest to konieczne) nowoczesna metodologia badawcza, która jest konsekwencją kompetencji w zakresie językoznawstwa teoretycznego i ogólnego. Ważne w metodologii badań lingwistycznych były już niektóre spośród wymienionych wcześniej artykułów. W tym miejscu dodam jeszcze kilka pozycji bibliograficznych: *Niemożność wskazania przyczyny jako narzędzie falsyfikacji hipotezy naukowej w językoznawstwie* (1994); *Witolda Mańczaka teoria pokrewieństwa językowego* (1996); *O metodologii badań nad etnogenezą Słowian* (1999); *Język czy dialekt – problem lingwistyczny?* (2006); *Z teorii i metodologii badań nad zapożyczeniami leksykalnymi (zapożyczenia i przeniknięcia)* (2006); *Wymiar ilościowy w opisie współczesnej polszczyzny* (2009).

Nie sposób w krótkim artykule ukazać i ocenić przekonująco dorobek naukowy Profesora B. Walczaka. Jest on tak obszerny i wielotematyczny, że zasługiwałby na obszerne studium.

B. Walczak już w czasach szkolnych dużo czytał, w szczególności dzieła literatury pięknej, co ukształtowało Jego mistrzostwo językowe. A ponieważ był bardzo zdolny (o czym świadczy fakt, że myślał także o studiach matematycznych), miał dużą łatwość pisania. Artykuły powstawały w domu i w uniwersyteckim pokoju pracowniczym, który dzieliłem z Nim w latach 1972–1983. Widywałem rękopisy niektórych Jego artykułów; pisał od razu na czysto – krótkie teksty bez poprawek, dłuższe prawie bez poprawek. Nawet w rękopisie rozprawy doktorskiej dokonał najwyżej kilkunastu drobnych zmian.

Profesor Bogdan Walczak był szanowany w środowisku językoznawczym nie tylko jako wybitny uczony, ale również jako życzliwy doradca naukowy, kolega i przyjaciel. W Instytucie Filologii Polskiej UAM zachęcał młodszych pracowników naukowych do przygotowywania wspólnych referatów konferencyjnych. Uczestniczył w wielu konferencjach jako referent, przewodniczący obrad, dyskutant i dusza towarzystwa, czym przyczyniał się do integracji polskiego środowiska językoznawczego.